

Schadelijke Insekten in 1970

door

G. VAN ROSSEM, H. C. BURGER en C. F. VAN DE BUND

Plantenziektenkundige Dienst, Wageningen

Een laat, koud voorjaar kenmerkte 1970; als gevolg hiervan bleef het aantal inzendingen aanvankelijk zeer beperkt. Ondanks het feit dat de zomer vroeg begon en vrij warm was, gevolgd door een warm najaar, kwamen geen duidelijke, landelijke plagen onder onze aandacht. Wel ontvingen wij een groot aantal klachten over wespen (*Paravespula* spp.). Hierbij was nogal eens van overdrijving sprake, mede als gevolg van een perscampagne.

DIPTERA : Chironomidae

Tomatenplantjes te de Bilt (U.) werden slap, halverwege de stengel bleek een inboorplaats te zijn, terwijl zich in de stengel een larve bevond. Deze bleek te behoren tot de Chironomidae. Van de meeste Chironomidae leven de larven in het water, maar er zijn enkele soorten die op het land in de grond leven, deze voeden zich als regel met allerlei organisch afval. Het is voorts bekend dat sommige soorten onder bepaalde omstandigheden wel eens aan levende planten vreten, in het bijzonder kiemplanten en slecht groeiende planten.

In de literatuur hebben we enkele meldingen gevonden van Chironomiden-larven, die schade veroorzaakten aan verscheidene gewassen in kassen, waaronder ook tomaat. Het betrof ook hier vreterij in de stengels van tomatenplanten. In dit verband werd de soort *Bryophaenocladius furcatus* (Kieff.) genoemd. Het ingezonden materiaal was niet voldoende om een determinatie tot op de soort uit te voeren.

Cecidomyiidae

Op kavel C 65 in Oostelijk Flevoland werd een aantasting van de Hessische mug (*Mayetiola destructor* (Say)) gevonden op wintertarwe. Ter plaase bleek 80% van de planten te zijn aangetast. De betreffende kavel was te voren nog slechts met één gewas (zomergerst) beteeld geweest na ontginning. Volgens mondelinge mededeling van W. NIJVELDT (IPO) zou deze soort zich in O. Flevoland sterk uitgebreid hebben.

Muscidae

Stoppelknollen te Veenendaal werden aangetast door de grote koolvlieg *Chortophila floralis* (Fallen). In ons land is deze soort alleen sporadisch uit het noord-oosten bekend, mogelijk is hier sprake van een boreale soort. In Scandinavië is *Ch. floralis* talrijker dan *Ch. brassicae* (Bouché).

HYMENOPTERA : Mymaridae

In grondmonsters afkomstig van met koolzaad ingezaaide kavels G 33 en K 51 in Oostelijk Flevoland werden eieren van de koolzaadaardvlo (*Psylliodes chrysocephala* (L.)) gevonden. Enkele van deze eieren bleken geparasiteerd door een Mymaride welke soort mogelijk behoorde tot het genus *Gonatocerus* Nees. Opvallend is het voorkomen van deze uiterst kleine insekten in de relatief nieuwe polder.

COLEOPTERA : Dermestidae

In een huis te Maastricht werden grote aantallen kevers aangetroffen van de soort *Attagenus megatoma* (Fabricius, 1798) (= *piceus* (Olivier, 1790) nec (Thunberg, 1781)). Schade werd niet geconstateerd. BRAKMAN (1966) vermeldt deze soort uit Noord-Brabant en Limburg.

Cerambycidae

Van een particulier uit Castricum ontvingen wij stukken hout, afkomstig van een Spaans kastje, oorspronkelijk betrokken uit Andalusië, dat reeds enkele jaren in het bezit was van de inzender. Dit hout bleek te zijn aangetast door larven van een boktor (Cerambycidae), waarschijnlijk de soort *Stromatium fulvum* Villers. De larven van deze kever, die in Spanje en andere Zuid Europese landen voorkomt, leeft in dood hout van allerlei loofbomen. Bij uitzondering schijnt ook naalddhout te kunnen worden aangetast. Wij hebben niet kunnen vaststellen of deze soort, evenals *Hylotrupes bajulus* (L.), in staat is om zich in verwerkt, droog hout verder te ontwikkelen, nadat de kevers uit het hout zijn verschenen.

LEPIDOPTERA : Noctuidae

In de uiterwaarden van de Waal bij Bemmelen ontstond rupsenschade aan pas ingezaaid gras. Ter plaatse was ten gevolge van langdurige overstroming de gehele oorspronkelijke grasmat afgestorven, zodat herzaai noodzakelijk was. Ten gevolge van de later invallende droogte ontstonden grote scheuren in de grond, waarin zich een groot deel van het graszaad concentreerde, zodat het jonge gras aldaar te vinden was. Dit gras werd op grote schaal aangevreten door rupsen van *Tholera* (= *Epineuronia*) *cespitis* (Den. & Schiff., 1775).

De vlinders vliegen in juli en augustus. De rupsen komen uit de eieren, die los in de graszode gelegd worden, in juli en augustus. De eieren kunnen echter ook overwinteren en in het voorjaar uitkomen. De rupsen zijn vooral in het voorjaar schadelijk aan grassen. Ze vreten 's nachts de bladeren en stengels ongeveer 2 cm boven de grond door en vreten vervolgens het gedeelte dat is blijven staan tot de grond toe af. Deze soort schijnt vooral talrijk op te treden na warm weer in de zomer en na een sneeuwrijke winter. Vermoedelijk zullen de bijzondere omstandigheden in de uiterwaarden gedurende het afgelopen voorjaar wel aanleiding zijn geweest, dat deze rupsen zich noodgedwongen moesten concentreren op het overgebleven of opnieuw opgekomen gras, waardoor zij opvielen door hun activiteit.

Tortricidae

Op een perceel bieten in Oostelijk Flevoland werd zware schade ondervonden van de koolbladroller (*Clepsis spectrana* (Tr.)). De rupsen overwinteren in een jeugdig stadium in spinsels op of bij de voedselplant. Ze zijn zeer polyfaag. Vaak wordt schade veroorzaakt aan cultuurgewassen, zoals kool, cyclamen, appel, peer en roos. De rupsen verpoppen eind mei of begin juni. Eind juni of begin juli komen de vlinders van de eerste generatie te voorschijn. Afhankelijk van de weersomstandigheden verschijnen per jaar 2—3 generaties. Volgens informatie van de inzender bleek dat de schade optrad op percelen die koolzaad als voorvrucht hadden. Andere percelen in de omgeving, met andere voorvruchten, vertoonden weinig schade.

Een bestrijding is moeilijk aan te geven, daar de rupsen in hun spinsels verborgen en beschut leven. Voor een bestrijding komt vooral parathion in aanmerking en wel 60 g van dit middel in een concentratie van 25%, per 100 liter water. Veel hangt af van de toepassing en het tijdstip hiervan.

HEMIPTERA : ALEYRODOIDEA ; Aleyrodidae

Op spruitkool te Terneuzen werd een aantasting geconstateerd van de witte vlieg *Aleyrodes proletella* (Linné) (= *A. brassicae* Wlk.) (fig. 1). Deze witte vlieg, die leeft aan de onderzijden der bladeren van gladbladige koolsoorten, is in Europa hoofdzakelijk beperkt tot de gebieden waar wijnteelt mogelijk is (KOTTE, 1952). Wij hebben deze soort in ons land nooit eerder op kool aangetroffen en ook geen aanduidingen gevonden dat zij hier wel eens op kool wordt gevonden. Waarschijnlijk heeft alleen het uiterste zuiden van ons land zodanige klimaatsomstandigheden dat de ontwikkeling mogelijk is. Genoemde soort kan zich volgens gegevens in de literatuur ook ontwikkelen op een aantal andere gewassen o.a. *Chelidonium majus*, *Taraxacum*, *Sonchus*, *Lactuca* en *Fragaria* (SORAUER, 1956; STEIN, 1959). De overwintering vindt waarschijnlijk uitsluitend plaats in het volwassen stadium. De schade door de aantasting van deze witte vlieg schijnt ook in midden Europa over het algemeen niet van betekenis te zijn.

Fig. 1. Blad van spruitkool aangetast door *Aleyrodes proletella* (Linné).

APHIDOIDEA; Pemphigidae

Uit het westen en zuiden van het land ontvingen wij in het najaar zeer veel klachten van particulieren over een geheimzinnige blauwe aanslag op lage gewassen auto's en wasgoed. Dit bleek afkomstig te zijn uit gallen van *Pemphigus spirothecae* Pass. Tengevolge van het zuigen van deze bladluizen aan bladstelen van populieren ontstaan gallen waarbinnen de bladluizen zich gedurende de zomer ontwikkelen. Omstreeks september openen de gallen zich en de gevleugelde luizen verlaten deze, waarna door de oviparen eieren op populierestammen worden

afgezet, die hierop overwinteren. De populieren ondervinden geen enkele schade van deze galvorming, zodat een bestrijding niet nodig is. Wel kan het afscheidingsprodukt der bladluizen in de gallen, bestaande uit was en honingdauw, in de periode dat de gallen zich openen in grote hoeveelheden naar beneden druppelen en na enige tijd alles wat zich hieronder bevindt gaan bedekken met een blauw-achtig-wit neerslag. Om deze reden kunnen populieren minder geschikte bomen zijn in kleine stadstuinen, op parkeerplaatsen e.d. Slechts zelden treedt dit verschijnsel bij deze soort in een dergelijke hinderlijke mate op. Er komen echter nog andere *Pemphigus*-soorten op populieren voor, die hetzelfde verschijnsel vertonen van het naar beneden druppelen van het afscheidingsprodukt uit de gallen, maar vroeger in het jaar.

Phylloxeridae

In een boomkwekerij te Udenhout (N.Br.) werden op de schors van ongeveer 7 jaar oude exemplaren van *Quercus robur*, die ter plaatse waren geteeld, grote aantallen bladluizen gevonden van de familie Phylloxeridae. Wij bleken te doen te hebben met *Moritzziella corticalis* (Kalt.). Deze Europese soort is voor zover wij weten uit ons land niet bekend.

De gehele levenscyclus wordt doorgemaakt op de schors van stammen en takken van *Quercus*. Overwintering vindt plaats als larve. In de herfst treden kleine aantallen gevleugelde exemplaren op die zich echter niet verder ontwikkelen. Er treedt dus geen waardwisseling op zoals bij een aantal verwante Noordamerikaanse soorten. Deze Phylloxeride wordt vooral gevonden op minder goed groeiende eiken. Of de minder goede toestand der eiken een gevolg is van de aantasting of omgekeerd, is niet bekend.

HETEROPTERA: Lygaeidae

In 1960 (VAN ROSSEM et al., 1961) maakten wij melding van een eigenaardige aantasting van granen, o.a. te Emmer Compasuum en Dedemsvaart, waar de wants *Ischnodemus sabuleti* (Fall.) schade veroorzaakte. In 1970 namen wij wederom massaal optreden van deze wants waar te Dedemsvaart en te Oranjerodorp (Dr.) in zomergerst en tarwe. Naar alle waarschijnlijkheid wordt de invasie der wantsen in het graan veroorzaakt door het onbewoonbaar worden der grasvegetatie in de langs het perceel lopende vaart, doordat deze in korte tijd sterk opdroogt.

Cimicidae

Op de zolder van een nieuwe woning te Made (N.Br.) bevonden zich talrijke wantsen van de soort *Oeciacus hirundinis* (Jenyns). De oorzaak van dit optreden bleken zwaluwennesten te zijn, die zich aan de betreffende woning bevonden. De voornaamste gastheer van deze wants, die nauw verwant is aan de wandluis (*Cimex lectularius* Linné), en die hiermee veel gelijkenis vertoont, schijnt de huiszwaluw te zijn. Ook andere zwaluwen worden als gastheer vermeld. Gedurende de wintermaanden blijven de wantsen over in verlaten zwaluwennesten of in schuilplaatsen in de omgeving; zij kunnen dan ook mensen en allerlei warmbloedige dieren steken. Deze wants wordt in ons land zelden aangetroffen.

DICTYOPTERA: *Pseudomopidae*

In een flatgebouw te Amstelveen werd in verschillende huizen last onderhouden van een kakkerlakkenplaag. Wij hadden hier te doen met een soort die uit ons land niet bekend was, nl. *Supella supellectilium* (Serville), de brown-banded cockroach. Deze kakkerlak, die oppervlakkig gezien wel doet denken aan de Duitse kakkerlak (*Blatella germanica* (L.)) is afkomstig uit Afrika en vandaar versleept naar Amerika, vanwaar deze soort over de gehele U.S.A. is verspreid. Voorts heeft deze kakkerlak vaste voet gekregen in Australië, Engeland en Duitsland. Dit insect is veel gevoeliger voor koude dan de Duitse kakkerlak. De optimum temperatuur schijnt ongeveer 26° C te zijn. In de toekomst is te verwachten dat de soort alleen in permanent verwarmde gebouwen zal optreden.

DIPLOPODA: JULIDA; *Blaniulidae*

Aan de wortels van *Freesia's* te Harmelen werd de miljoenpoot *Nopoiulus venustus* (Mein.) aangetroffen. Deze miljoenpoot, die verwant is met *Blaniulus guttulatus* (Bosc.), komt waarschijnlijk alleen voor op plaatsen die sterk onder menselijke invloed staan. Hoewel wij de soort nooit eerder hebben ontvangen, wordt zij in de literatuur aangegeven als niet zeldzaam in ons land (JEEKE, 1953). Over het algemeen bestaat het voedsel uit organisch afval. Onder bepaalde omstandigheden en bij talrijk optreden kunnen echter levende plantedelen worden aangetast. Omtrent de bestrijding is niets bekend. Deze kan worden geprobeerd met propoxur of, indien dit geen resultaat heeft, eventueel met parathion of een andere organische fosforverbinding.

CRUSTACEA: ISOPODA; *Trichoniscidae*

In gesteriliseerde potgrond te Aalsmeer kwam een kleine pissebedden-soort in grote aantallen voor. Het bleek te zijn: *Haplophthalmus danicus* Budde-Lund.

Deze kleine pissebed, die niet groter wordt dan ongeveer 4 mm, is oorspronkelijk afkomstig uit het Middellandse-zee-gebied. Van daar uit heeft met tuinbouwprodukten verspreiding over een groot deel der wereld plaats gehad. Ook in ons land is de soort aangetroffen. RITZEMA BOS (1903) vermeldt daarover dat deze pissebed massaal optrad in posteleinbedden in de „Slatuinen”, te Amsterdam, zodanig dat de grond er wit van zag. Onder normale omstandigheden is geen schade te verwachten. Indien door bijzondere omstandigheden een massaal optreden plaats heeft, kan dit echter wel het geval zijn. Aangezien het in het onderhavige geval gesteriliseerde grond betrof, waarin deze pissebed werd aangetroffen, achten wij een grote kans aanwezig dat schade zou optreden aan in deze grond geteelde gewassen.

Summary

Notes on some insects and other Arthropods causing damage or trouble in the Netherlands in 1970. The aphid *Moritzziella corticalis* (Kalt.) and the cockroach *Supella supellectilium* (Serville) were met with for the first time in the country.

Literatuur

- BRAKMAN, P. J., 1966. Lijst van Coleoptera uit Nederland en het omliggende gebied. *Monografieën Ned. ent. Ver.* 2: 107, Amsterdam.
- JEEKEL, C. A. W., 1953. De miljoenpoten (Diplopoda) van Nederland. *Wetensch. Med. kon. ned. natb. Ver.* 9: 16.
- KOTTE, W., 1952. Krankheiten und Schädlinge im Gemüsebau und ihre Bekämpfung: 95. Paul Parey, Berlin.
- RITZEMA BOS, J., 1903. Phytopathologisch Lab. W. C. Scholten. Verslag over onderzoeken in 1902. *Tijdschr. Pl.Ziekt.* 9: 45—46.
- ROSSEM, G. VAN, H. C. BURGER & C. F. VAN DE BUND, 1961. Verslag over het optreden van enige schadelijke insecten in het jaar 1960. *Ent. Ber., Amst.* 21: 156—163.
- SORAUER, P., 1956. Handbuch der Pflanzenkrankheiten Bd. V, Lieferung 3 (Heteroptera und Homoptera I): 346—347.
- STEIN, E., 1959. Beitrag zur Morphologie und systematischen Stellung von *Aleurodes proletella* L. *Beitr. Ent.* 9: 507—516.

Higgins, L. G. en N. D. Riley, Elseviers Vlindergids, voor alle Europese dagvlinders, vertaald door B. J. LEMPKE en J. HUISENGA, bewerking door B. J. LEMPKE. Amsterdam, 1971, 434 pp. met ca. 800 kleurenillustraties. Prijs gebonden f 29,50.

Bij COLLINS verscheen in 1970 „A field Guide to the Butterflies of Britain and Europe” en de thans besproken Nederlandse bewerking is één van de co-edities, waardoor dit werk voor verzamelaars in geheel Europa toegankelijk wordt en tegelijkertijd tegen een aanvaardbare prijs te verkrijgen is.

De bijna 800 vlinderafbeeldingen op 60 kleurenplaten zijn getekend door Brian HARGREAVES en kunnen zonder enige beperking als uitmuntend bestempeld worden. Nu de moderne verkeersmiddelen ons in staat stellen in vele, vaak afgelegen streken van Europa te verzamelen, is de verzamelactiviteit niet meer tot eigen land beperkt; de studie van de talrijke rassen en vormen maakt het tevens noodzakelijk materiaal uit een groter gebied ter beschikking te hebben.

Boekwerken, die meer dan alléén Midden-Europa bestreken, zoals bijv. LANG's „The Butterflies of Europe” (1884), zijn intussen sterk verouderd en bovendien moeilijk te vinden. Het mooie werk van HIGGINS en RILEY voorziet dus ongetwijfeld in een al lang bestaande behoefte.

De Nederlandse bewerking van B. J. LEMPKE is, zoals we trouwens niet anders konden verwachten, voortreffelijk. Zorgvuldig heeft hij alle gegevens opnieuw gecontroleerd en er tevens de faunistische details voor Nederland in verwerkt. De bewerker is de auteurs niet gevolgd in het overnemen van „zelf gemaakte” volksnamen. Het komt ons voor dat dit zeer verstandig is. Volksnamen of wellicht beter, namen in de eigen taal onder verzamelaars gebruikelijk, kunnen al erg oud zijn. Duitse namen vinden wij al bij HÜBNER, maar soms ondergaan deze in de loop van de tijd nog veranderingen: „Nesselfalter” voor *Aglais urticae* is later „Kleiner Fuchs” geworden. De Engelse namen zijn wellicht nog meer in gebruik bij de verzamelaars in het Verenigd Koninkrijk. Franse namen vinden we vooral in ERNST en ENGRAMELLE's „Papillons d'Europe” (1779-92). Hoe moeilijk het is na te gaan of een naam tot het eigen taalbeziit behoort of meer of minder een vertaling is uit een andere taal, kan men opmaken uit een mededeling van H. LUCAS in zijn „Histoire naturelle des Lépidoptères d'Europe” (1834), p. 44 over de naam van *Charaxes jasius* L., waar hij zegt: „Les paysans des rives du Bosphore l'appellent le Pacha à deux queues”. Men zou zich in dit verband kunnen afvragen of de Zweedse en Spaanse naamlijst zo uitgebreid is als de auteurs aangeven. Vooral de Spaanse namen voor vrijwel iedere soort geven te denken; de Italiaanse namen ontbreken, maar populaire werken (bv. STURANI, „La Vita delle farfalle”, Turijn 1954) geven slechts namen voor algemeen bekende dagvlinders, als „cedronella” voor de citroenvlinder, „laurora” voor de oranjetip, „vanessa dell'ortica” voor de kleine vos en enkele andere.

Zonder enige twijfel is onze literatuur met dit werk een belangrijk en betrouwbaar boek rijker geworden, dat door de lage prijs voor iedereen bereikbaar is. — J. A. JANSE.